

на кожным уроку тэксту як асноўнага дыдактычнага матэрыялу для ўспрымання і засваення яго інфармацыі (пашырэнне кругагляду, выхаванне грамадзяніна), для выяўлення і аналізу моўных адзінак, іх месца і ролі ў тэксце (практычнае засваенне курса беларускай мовы), для ўзораў тэкстатворчасці вучняў.

Асноўнай крыніцай тэкстаў для вучняў і настаўніка выступаюць практыкаванні, і наша задача – устанавіць іх месца, тыпы паводле зместу, стылю, ці вызначыць рэалізацыю тэкстацэнтрычнага прынцыпу пры складанні падручніка.

Тэксты ў падручніку па беларускай мове для 5 класа [1] – гэта найперш вучэбныя тэксты як разнавіднасць тэкстаў, ці гэта адзінкі навучання тэкставай дзейнасці, вучэбнай тэкставай камунікацыі, цэнтральны кампанент падручніка і кожнага ўрока беларускай мовы [2, с. 68]. У сваю чаргу, яны падзяляюцца на асноўныя і дадатковыя. Першы тып – гэта тэксты з навукавай інфармацыяй, якая даводзіцца ў выглядзе азначэнняў, правілаў, каментарыяў, неабходных для засваення і адначасова важных для вучняў як узораў для правільнага і дакладнага афармлення навуковых палажэнняў.

А вось аналіз 229 практыкаванняў падручніка паказвае, што з іх 159 з тэкставым матэрыялам і што гэта складаная сістэма, якая прадстаўлена ў асноўным вершаванымі і празаічнымі тэкстамі мастацкага стылю, радзей публіцыстычнага, рознай тэматыкі, часцей пра мову, знакамітых асоб, радзіму, прыроду). Тэксты ў падручніку служаць крыніцай новай інфармацыі для яе засваення, а выкананне разнастайных заданняў-тэкстаў дапамагаюць развіваць навыкі чытання, асэнсавання зместу, пераказу, аналізу і інтэрпрэтацыі прачытанага, месца і ролі моўных сродкаў.

Такім чынам, тэкстацэнтрычны прынцып дастаткова поўна рэалізуецца ў падручніку, хоць маюцца ўсе падставы для яго пашырэння.

Літаратура

1 Валочка, Г. М. Беларуская мова : вучэб. дапам. для 5 класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання: у 2 ч. – Ч. 1 / Г. М. Валочка, В. У. Зелянко, С. В. Мартынкевіч, С. М. Якуба. – Мінск : НІА, 2019. – 147 с.

2 Ляшчынская, В. А. Методыка выкладання беларускай мовы. Маўленне : вучэб. дапам. / В. А. Ляшчынская. – Мінск : РІВШ, 2009. – 168 с.

К. А. Барысенка

Навук. кёр. А. М. Мельнікава,

д-р філал. навук, прафесар

ІНТЭЛЕКТУАЛІЗМ ПРОЗЫ ВІКТАРА КАЗЬКО

Віктар Казько – адзін з самых вядомых і адораных беларускіх пісьменнікаў, прадстаўнік інтэлектуальнай плыні ў айчынай літаратуры. Вызначальным у творах В. Казько стаў вопыт перажытага ў вайну, вопыт ваеннага дзяцінства. Найбольш паказальныя ў гэтым плане – апавесць “Суд у Слабадзе” і раман “Хроніка дзетдомаўскага саду”. Часам канцэптuallyны пошук пісьменніка мае форму маральнага суда. У гэтым плане да вышэй пералічаных твораў трэба аднесці і раманы “Неруш” і “Бунт незапатрабаванага праху”.

У творах празаіка заўсёды асэнсоўваюцца складаныя этычныя пытанні. Творчая манера В. Казько відавочна вылучаецца на фоне іншых беларускіх празаікаў. Для яе характэрны складаная сюжэтная, жанравая, вобразная структура, эксперымент, форматворчасць. У творах празаіка спалучаюцца элементы прыпавесці і парабалы, міфалагізацыя, рэтраспектыўны аналіз, ускладнены мастацкі час, “плынь свядомасці”. Вызначальная тэматыка твораў В. Казько – чалавек і грамадства, ваеннае дзяцінства, чалавек і прырода, чалавек і гісторыя.

Часта аб'ектам мастацкай увагі пісьменніка выступае боль. Гэта аповесці “Высакосны год”, “Аповесць аб беспрытульным каханні”, “Суд у Слабадзе”, раманы “Хроніка дзетдомаўскага саду”, “Бунт незапатрабаванага праху”.

Этапнай у творчасці В. Казько стала аповесць “Суд у Слабадзе”, твор у значнай ступені аўтабіяграфічны. Гэта твор вельмі цяжкі ў псіхалагічным плане, прасякнуты болем і пакутамі.

Экалагічная тэма ўздымаецца пісьменнікам у аповесцях “Цвіце на Палессі груша”, “Выра- туй і памілуй нас, Чорны бусел”, рамане “Неруш”. Аўтар разважае пра канфліктнасць узаемаад- носін чалавека і прыроды. Значнае месца ў рамане адведзена ўзнаўленню міфалогіі Палесся.

Асноўная тэма рамана “Хроніка дзетдомаўскага сада” – тэма дзяцінства, абпаленага вайной, узаемаадносін чалавека і прыроды, асэнсаванне чалавека ў кантэксце гісторыі. Твор вылучае ўскладнены раманы час, сумяшчэнне розных часавых пластоў. Тут і міфалогія, і рэвалюцыі, і войны, і сучаснае, і так званы “аўтарскі” час (асэнсаванне працэсу творчасці).

Праблема чалавечай адзіноты асэнсоўваецца В. Казько ў рамане “Бунт незапатрабавана- нага праху”. Гэта твор пра духоўную стомленасць чалавека, пра пошукі сябе. Шмат увагі надае пісьменнік маральна-этычным пытанням.

Д. І. Белазорчык

Навук. кір. В. А. Ляшчынская,

д-р філал. навук, прафесар

СІСТЭМА ПРАКТЫКАВАННЯЎ ПА ФАНЕТЫЦЫ Ў ПАДРУЧНІКУ

Вывучэнне фанетыкі як першага раздзела школьнага курса беларускай мае на мэце вы- працоўку вымаўленчых навыкаў і ўменняў, фарміраванне і выхаванне “маўленчай асобы вучня, яго ментальнасці і самаідэнтыфікацыі” [1, с. 57]. З ліку шматлікіх сродкаў, метадаў, прыёмаў і іншых метадычных паняццяў пры навучанні фанетыцы беларускай мовы асаблівай увагі заслу- гоўваюць практыкаванні, дзякуючы якім адбываецца засваенне тэарэтычных пытанняў па фане- тыцы ва ўзаемасувязі з арфаэпіяй, графікай, арфаграфіяй, выпрацоўваюцца навыкі і ўменні вы- маўляць, выдзяляць і характарызаваць гукі; засвойваць нормы і правілы іх спалучэння, вызна- чаць фанетычны і літарны склад слова, месца націску ў параўнанні і адрозненні ад рускай мовы. Аднак вырашэнне пастаўленых задач навучання фанетыцы можа быць ажыццёўлена не проста наборам практыкаванняў і іх выкананнем, а менавіта выкарыстаннем сістэмы практыкаванняў. Нас зацікавіла, як яна рэалізуецца ў падручніку па беларускай мове для 5 класа [2].

Аналіз практыкаванняў падручніка дазваляе адзначыць: практыкаванні складаюць сістэму, яны пабудаваны з улікам прынцыпаў (ад простага да складанага, ад калектыўнага вы- канання да індывідуальнага, ад слова да тэксту як дадачнага матэрыялу практыкаванняў, ад аднаго да некалькіх заданняў, ад вуснага да пісьмовага выканання паасобку ці ў спалучэнні. Засваенне матэрыялу раздзела забяспечваецца выкананнем у дастатковай колькасці і рознага тыпу практыкаванняў паводле розных паказчыкаў і заданняў да іх. Мэта сістэмы практыка- ванняў – давесці да аўтаматызму фанетычныя навыкі і выпрацаваць уменні пашыраць арфа- эпічныя і арфаграфічныя веды, атрыманыя пры вывучэнні фанетыкі на лексічны, фразеа- лагічны і граматычны матэрыял – увесь матэрыял іншых узроўняў. Асаблівае месца займаюць практыкаванні па выпрацоўцы навыкаў фанетычнага аналізу слоў у яго разнавіднасцях і па- водле этапаў яго правядзення, што асабліва важна для арганізацыі вусных і пісьмовых творчых прац вучняў, па выразным і лагічным чытанні.

Літаратура

1 Ляшчынская, В. А. Методыка выкладання беларускай мовы / В. А. Ляшчынская, З. У. Шведава. – Мінск : РІВШ, 2007. – 252 с.